

Professori emerita Sirkka Ahosen ja professori Jukka Rantalan haastattelu 19.4.2016

Jari Lahtinen

1. Millaisena näette nykyisen peruskoulun historian opetuksen tilanteen, jossa pääosin luokanopettajat opettavat alakoulussa esihistoriasta 1700-luvulle ja aineenopettajat yläkoulussa 1800-luvusta nykypäivään?

Ahonen: Peruskoulu omaksui 1970-luvulla vanhan oppikoulun periaatteen, että historiaa aletaan opettaa 11-vuotiaana eli nykyisellä peruskoulun viidennellä luokalla. Kansakoulussa opetettiin koko maailmanhistoria. Ei voida ajatella, että historian opetus alkaisi vasta yläkoulussa. Lapsilla on romanttinen kiinnostus historiaan. He oppivat jännittävien kertomusten myötä kulttuuria ja yhteiskuntaa jäsentäviä käsitteitä.

Rantala: Pieni ongelma on toki siinä, että peruskoulussa ja lukiossa opiskellaan samoja sisältöjä, lukiossa tosin temaattisesti ja syvällisemmin. Oppikoulun osalta ongelma oli aikaisemmin suurempi, kun kronologinen opetustapa korostui. Opetus oli helposti pinnallista vuosilukujen opettelua, koska se yritti käsitellä kronologisesti kaiken. Nyt on mahdollista syventää historiallisen ajattelun taitoja. Saarekeperiaatteessa voidaan opettaa taitoja paremmin, kun keskitytään syvällisemmin yhteen historialliseen ilmiöön. Toki jonkinlainen kronologia aina täytyy olla taustalla. Ala-asteella on järkevää aloittaa esihistoriasta ja käsitellä vanhoja aikoja. Niistä on löydettävissä oppilaita kiinnostavia aiheita, joiden kohdalla on myös mahdollista opettaa historiallista ajattelua.

Ahonen: Olisi outoa, jos ala-asteella opetus ei alkaisi esihistoriasta. Ranskan vallankumous ei voi olla ”vuosi nolla” opetuksen rajauksena alakoulussa. Aikaisemmin historiaa ajateltiin kaanonina. 1800-luvulla luotiin kansallinen kertomus, josta muodostui näennäisen yhtenäinen rakenne. Samalla sulkeutui monia aiheita kokonaan pois. Hyvin valittujen episodien kautta voidaan myös oppia asioita. Aika ei voi mitenkään riittää kaiken käsittelyyn.

Rantala: Muistan itse ihmetelleeni koululaisena, miksi opiskelimme Irlannin ja Alankomaiden historiaa tai Cromwellin seikkailuja. Myöhemmin asia selvisi, mutta oppilaana ei ollut käsitystä siitä, mihin asiat liittyivät. Opetuksen tulisi olla oppilaalle mielekäs kokemus.

2. Millaisiksi arvioitte perusasteen uuden opetussuunnitelman melko väljät sisältötavoitteet? Esimerkiksi kuudennen vuosiluokan sisältöalueessa Suomi osana Ruotsia (S5) todetaan vain lyhyesti, että opetuksessa ”tarkastellaan kehitystä Suomessa 1600–1700-luvulla”.

Rantala: Sisällöt eivät enää määrää niin paljon opetusta. Halusimme korostaa taitojen suurempaa osuutta historian oppimisessa.

Ahonen: Sellainen vaara on toki olemassa, että opettaja ottaa vain valittuja vuosilukuja ja tapahtumia opetuksen keskiöön. Tällöin on mahdollista, että perinteiset valtiolliset tapahtumat ja sisällöt ylikorostuvat. Hedelmällisintä olisi tietenkin tarkastella yhteiskunnan ja kulttuurilaitosten kehitystä.

Rantala: Itse olisin toivonut kulttuurihistoriallisen osuuden tulleen mainituksi selvemmin opetussuunnitelmassa. Se ei saanut kannatusta työryhmässä. Traditionaalisia näkemyksiä haluttiin painottaa edelleen hiukan enemmän.

3. Asettaako taitopainotteisuus suuremman vaateen opettajan aineenhallinnalle kuin perinteinen kronologinen opetus?

Ahonen: En näe tekstitaitojen opettamisen korostumista ongelmana. Eri näkökulmien olemassaolo, lähteiden tulkitseminen ja arviointi eivät ole ylivoimainen tehtävä luokanopettajille. Nykyinen koulutus antaa tähän hyvät valmiudet.

Rantala: Tradition painolasti opetuksessa on kuitenkin aina olemassa ja se on ilmeisen vahva. Hiljattain luin pro gradu -työn käsikirjoitusta, joka käsittelee juuri tätä kysymystä eli sitä, kuinka historian opetusta alakoulussa on toteutettu. Tutkielman perusteella uusille opettajapolville taitopainotteisuus ei olisi niinkään ongelma, mutta perinteiseen opetustapaan tottuneille opettajille se voi olla haaste. Muutos vie pidemmän ajan.

4. Mikä on historian oppikirjan rooli tämän hetken opetuksessa?

Ahonen: Oppikirjat ovat kehittyneet pääosin hyvään suuntaan. Teksti on usein älykästä ja sujuvaa. Kirjat ovat tyylikkäitä ja kivan näköisiä. Sen sijaan aineistoa, joka mahdollistaisi erilaisten tulkintojen tekemisen ja kriittisen keskustelun, on edelleen liian vähän esillä oppikirjoissa. Opettajan tehtäväksi jää opetuksen syventäminen.

Rantala: Lukion kirjoissa pohdiskeleva ote on samalla tavalla edelleen liian vähäinen. Abiturentit treenaavat ylioppilaskirjoituksiin aika lailla samaan tapaan kuin 1980-luvulla. He eivät opi riittävästi ymmärtämään historiaa. Tekstimassat vain kasvavat, mikä ohjaa ulkoa opiskeluun. Kriittisiä taitoja harjoittavaa tekstiä on liian vähän esillä. Tästä on olemassa myös kansainvälistä tutkimusnäyttöä. Dokumenttipohjaista opiskelua harjoittaneet opiskelijat etenevät ymmärryksessä syvemmälle. Sellaista tukimateriaalia tarvittaisiin enemmän. Yhdysvalloissa on tuotettu hienoja opetusmateriaalikonaisuuksia digitaalisen aineistona esimerkiksi niin sanotusta Bostonin verilöylystä. Sellainen materiaali syventää opetusta. Oppikirja antaa tietenkin jonkinlaisen kehyksen, mutta sen lisäksi opetus edellyttää ehdottomasti dokumenttiharjoituksia.

5. Miten historian arviointia tulisi kehittää?

Ahonen: Summatiivisen kokeen painoarvoa ei saisi korostaa liiaksi. Tulisi arvioida enemmän oppilaan työskentelyä: esitelmiä, postereita ja kirjoituksia. Arvioinnin tulee olla monipuolista. Numeroarviointi ei saisi ylipäättään saada liian suurta roolia peruskoulun opetuksessa. Se voi suunnata helposti historian opetusta väärin tavoitteisiin. Tutkivan yksilöllisen opiskelun osuus ei saisi arviointikäytänteiden takia kapeutua peruskoulussa.

Rantala: Kynä-paperi-testillä on todella vaikea saada oppilaan historiallisen ajattelun taitoja esille. Siten saadaan jonkinlaisia viitteitä ajattelusta, mutta ei syvempää osaamista esille. Arvioinnin tulee olla monipuolista ja kokonaisvaltaista. Arviointi ohjaa myös oppimisprosessia. Kynä-paperi-testit ohjaavat helposti ulkoa opetteluun. Niitä on helppo järjestää, mikä voi omalta osaltaan johtaa opetuksen yksipuolistumiseen. Arviointi alkaa ohjata opetusprosessia ja oppilaan oppimista.

6. Millaisia haasteita niin kutsuttu ilmiöopetus asettaa historian opetukselle?

Ahonen: Se, että lapsi kokee ympäristön kokonaisvaltaisesti, ei tarkoita sitä, että koulussa pitäisi järjestää kaikki pakotetusti kokonaisvaltaisesti ja ilmiöt ottaa opetuksenkin kohteeksi. Eri oppiaineiden prosessit tuottavat tiedon käsittelyn strategiat. Sitä varten koulut on perustettu. Ajattelutaidot opitaan oppiaineiden avulla. Aina välillä voidaan toki työstää jokin kokonaisuus.

Rantala: Ilmiöoppimista on monenlaista. Harvoin määritellään kovin tarkasti, mitä sillä tarkoitetaan. Ilmiöoppimisessa tiedonalat helposti pelkistyvät ja pinnallistuvat. Historiasta tulee silloin pelkkä menneisyys. Kriittinen ajattelu ei kehity. Koulun tehtävä on opettaa miten eri tiedonalat selittävät maailma. Tiedonalojen hallinnan saavuttaminen kuitenkin vie oman aikansa. Sitä prosessia on vaikea nopeuttaa. Kun tiedonaloiksi taidot on omaksuttu, eheyttäminen on helpommin mahdollista.

7. Jos nyt kirjoittaisitte kirjan uudelleen, mitä osuutta voisi vahvistaa?

Rantala: Kirjan täytyy olla aika kompakti paketti. Se rajoittaa tietenkin aiheiden käsittelyä. Kuvien käyttö ja merkitys historian opetuksessa jäi kirjasta pois. Se olisi edellyttänyt teokselta parempaa painolaatua ja teoksen sivumäärän laajentamista. Kuvien merkitys on kuitenkin voimistunut historiassa, joten se osuus olisi toki myös tarpeellinen.

Ahonen: Kirja on myös eräänlainen käyntikortti historiakulttuurista. Historia-kulttuuri vaikuttaa meidän ajatteluamme. Halusimme korostaa tätä osuutta teoksessa.

Sirkka Ahonen on historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen professori emerita.

Keskustelua

Jukka Rantala on professori ja ***Jari Salminen*** yliopistonlehtori Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksella.